

Biskop Atle Sommerfeldt:

Preken Fredriks Dag

Domkirken 14.9.2014

14.søndag i treenighetstiden - Matt 20,1- 16

Denne uken har vi markert Verdensdagen for selvmordsforebygging. Fortellingene til mennesker som ikke lenger har orket å leve er blitt fortalt i de fleste mediene. Det er 500 personer hvert år i Norge som avslutter livet selv. Det er mange grunner til at mennesker velger døden fremfor livet. Hver av dem har sin egen fortelling. Men en faktor som blir stadig oftere nevnt, er at mennesker ikke klarer å leve opp til de forventningene de opplever omgivelsen har til dem. Noen er ungdommer, andre er studenter og noen er eldre mennesker med store pleiebehov. Opplevelsen kan være knyttet til skoleresultater, negative opplevelse av egen kropp, mobbing, sykdom eller brutte kjærlighetsforhold.

Selvorderens fortelling kan forstås som en ytterste konsekvens av en tidskultur som er i ferd med å gjøre menneskeverdet avhengig av reklamens skjønnhetsideal, prestasjoner, inntjeningssevne og nytten vi har for andre og for samfunnet. En slik kultur styrker ikke alles menneskeverd, men gir de fleste av oss opplevelser av utilstrekkelighet og nederlag. For noen oppleves nederlagene så ødeleggende for selvbildet og menneskeverdet at det totale mørke senker seg over livene deres. Deres desperate handlinger kan sees som tegn på en tidskultur som truer med å holde oss fast i prestasjonspressets jernlov.

Liknelsen Jesus forteller i dag står i sterk kontrast til en kultur der prestasjonene våre avgjør våre levekår. Da den ble fortalt, var dens innhold helt rabiatt både som lønnspolitisk prinsipp og som livstolkning. Det var helt utenkelig at en landarbeider skulle få lønn på noe annet grunnlag enn hva han hadde prestert. Og den grunnleggende beregning av prestasjonen var timene på jobb. Landarbeideren hadde ingen verdi for landeieren utover prestasjonen i vingården eller på åkeren. Å fravike et lønnsprinsipp basert på prestasjon ville ødelegge hele samfunnets økonomiske fundament.

Annerledes er det nok ikke i vår tid. I en kommentar i Vårt Land til liknelsen sier jordbærbonden Audun Skjervøy: «Han har liten sans for den måten å drive avlønning på - det er et helt umulig lønnsystem å bruke i en bedrift» sier han, men tilføyer med rette: «Men kanskje var det ikke lønnsforhandlinger Jesus tenke spesielt på?»

Men hva var det Jesus da hadde i fokus når han fortalte denne liknelsen?

Liknelsen er en del av en serie med episoder og liknelser der Jesus tydeliggjør hvordan det Guds rike han er sendt til verden og menneskene for å vise fram og proklamere, er. Han forteller at Guds rike tilhører barna og ikke dem som er full av religiøs og allmenn kunnskap. Han understreker at rikdom og plettfrø vandel ikke i seg selv er uttrykk for Guds utvelgelse og gir adgang til Gudsriket.

I dagens liknelse viser han at Guds rike bryter radikalt med datidens oppfatninger om hvordan Gud forholder seg til menneskenes prestasjoner og strev. Det er ikke arbeidslivets logikk om «lønn som fortjent» som styrer Guds forhold til menneskene. Den gangen var samfunnsmoraleen enda sterkere fanget i prestasjonenes jernlov fordi en mente at menneskenes levekår var uttrykk for Guds straff og belønning. Rikdom vitnet om velsignelser, sykdom om straff for skyld. Det var derfor ingen grunn til at fellesskapet skulle ta ansvar for at alle fikk anstendig lønn og anstendige levekår.

Men Jesus viste at Guds rike er helt annerledes.

I dagens Norge aksepterer vi at alle mennesker har samme grunnleggende behov og at fellesskapet har et ansvar for at alle skal ha mulighet til å leve et anstendig liv uavhengig av det en måtte prestere eller hva slags funksjonsnivå en måtte ha. Derfor har vi alle rett til plass på sykehjem når vi trenger det, og vi betaler etter evne. Helsetjenestene bæres oppe av fellesskapet, og alle mennesker uavhengig av funksjonsevne har rett til skole, bolig og arbeid.

Det er med en undring – ja, forskrekkelse – jeg hører røster som snakker ned den norske samfunnsmodellen og den norske velferdsstaten. Da hører jeg et ønske om å rykke bakover til en tid der mennesker ble holdt fanget i prestasjonspressets jerngrep, et samfunn der de vellykkede og de med makt kunne holde andre mennesker nede i fattigdom og fortvilelse. Vi må aldri la oss bli ledet inn i fristelsen til å vende tilbake til et samfunn der økonomisk og menneskelig kapasitet var det eneste som bestemte menneskers verdighet og rettigheter.

Det har tatt kirke og stat nesten tusen år før vi er kommet så langt i Norge at vi med rimelighet kan si at alle mennesker hos oss har en grunnleggende sikkerhet i livet sitt. Fordi Gud har skapt alle mennesker i sitt bilde med lik verdighet bygger vi et samfunn der menneskeverdet er noe vi har og ikke noe vi tilegner oss. Da er vi sammen ansvarlige for at ressursene våre anvendes slik at alle får dekket sine grunnleggende behov og rettigheter.

Likevel er et økende antall personer i vårt samfunn ikke trygge på at det er slik, noen helt inn i selvmordet. De stoler ikke på at deres prestasjoner er tilstrekkelig for at samfunnet aksepterer dem, respekterer dem og gir dem mulighet til livsutfoldelse. Slik kan vi ikke ha det. Vi er nødt til å innrette oss slik at alle mennesker i Norge opplever at de er verdsatt og nødvendige for fellesskapet. Hvordan vi skal få til dette, bør være hovedsaken i samfunnsdebatten!

I dette rommet vi nå er i, hersker ikke prestasjonspressets jernlov. Vi er i et rom som speiler den Gudsrikevirkeligheten Jesus fortalte disiplene sine om og som vi i dagens fortelling har fått et glimt av.

Jesus viser oss at Guds allmektige frihet utfolder seg som Guds godhet og nåde. Det er ikke slik i Guds rike at det er våre prestasjoner som sikrer oss Guds velvilje. I Guds rike er det Gud som handler for oss først - hele tiden og i all evighet. Vi ser det tydelig i kirkerommet vårt – den seirende Kristus har brutt alle lenker og alle jernlover som holder menneskene fanget i dødens og undertrykkelsens virkelighet.

Han kommer mot oss og tar oss inn i sitt fellesskap i vannet i døpefonten. Der står den, trygg og fast – i mange av våre kirker her i Borg også uforanderlig i 900 år . Den står der slik at vi skal se den og påminnes igjen og igjen at Gud i dåpens vann gir oss sin godhet og nåde helt uavhengig av vår prestasjon og kapasitet og alder. I dåpens handling får vi alle like mye om vi kommer sent eller tidlig fordi det er Guds handling for oss, og ikke vår handling for Gud og mennesker, som er dåpens kjerne.

Begynner vi å tvile på at det kan være mulig at Gud er så annerledes enn oss i måten han behandler mennesker på, kan vi støtte oss til at Jesus kommer til oss hele tiden på den samme måten. Helt uavhengig av hva du har gjort og hva du har prestert, gir han deg og meg den samme gaven – sitt legeme og blod, i et lite stykke brød og en smak av vin. Der kan vi hvile i at selv om hele verden er skuffet og overser oss og påfører oss nederlag og smerte, er den allmektige Gud tilstede for oss og gir oss styrke til å holde ut livet og håpe på et evig liv.

Måtte fortvilede mennesker på leting etter bekreftelse av sitt menneskeverd, i dette rommet finne tilliten til at Gud er god og menneskets verd hviler i Guds hender, ikke i våre egne prestasjoner.

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige Ånd som var og er og blir en sann Gud fra evighet til evighet. Amen

Amen